

лізацію державної політики у цій галузі.

Правовідносини в сфері інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України [8], Кримінального, Цивільного, Господарського та Митного кодексів, Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також процесуальними кодексами. Діють десять спеціальних законів. Крім того, Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності. Положення законів стосовно правової охорони інтелектуальної власності деталізують близько 100 підзаконних нормативних актів. Наразі, в Україні видано понад 130 тис. охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, діють більш ніж 44 тис. міжнародних реєстрацій торговельних марок. Зроблено чимало, але головним залишається вдосконалення законодавства аби через узгодженість промислової і патентної політики сформувати єдину державну політику щодо захисту інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р., №

2341-III // ВВР України. –2001. -№ 25. -Ст.131.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 435-IV // ВВР України. –2003. -№ 40. –Ст.356.

3. Кримінальний кодекс України від 28.12.1960 р. // ВВР УРСР. –1961. -№ 2. –С.14.

4. Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" від 22.05.2003 р., № 889-IV // Урядовий кур'єр. – 12.07.2003. -№ 127.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5.04.2001 р. /За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. –К.: Каннон, А.С.К., 2001. –1104 с.

6. Юрченко А.М. Проблемы защиты интеллектуальной собственности Украины в контексте евроинтеграционного развития // Бизнес и безопасность. –2004. -№ 4. – С.5-7.

7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р., № 436-IV // ВВР України. –2003. -№ 18. –Ст.144.

8. Конституція України від 28.06.1996 р., №254к/96-ВР // ВВР України. -1996. -№ 30. -Ст.141.

Надійшла до редколегії 13.06.2005

СТРЕЛЬБИЦКАЯ Л.Н., ЮРЧЕНКО А.М. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Выполнен анализ системы уголовно-правовой охраны интеллектуальной собственности применительно к ее эффективности, соотношения терминов, усиления уголовной ответственности за нарушения в законодательном поле и путей усовершенствования уголовного законодательства.

STREL'BITSKAJA L.N., JURCHENKO A.M. ACTUAL PROBLEMS OF A CRIMINAL-LEGAL PROTECTION OF THE INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE

The analysis of system of a criminal-legal protection of the intellectual property with reference to its efficiency, parities of terms, and amplifications of the criminal liability for infringements in a legislative field and ways of improvement of the criminal legislation is executed.

М.І. ЧЕРЛЕНЯК

Господарській суд Харківської області

УДК 347.921.3

ЗАСТОСУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ПІДВІДОМЧОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ¹

Розглядаються проблеми застосування критеріїв підвідомчості господарськими судами України, пропонуються шляхи вдосконалення процесуального законодавства.

З прийняттям Конституції України скасовані всі обмеження на судову підвідомчість. Немає практично ні одного питання, яке неможливо було б зробити предме-

том судового розгляду. Відповідно до частини 3 статті 1 Закону України "Про судоустрій України" від 07.02.2002 року [1], юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Частиною 1 статті 6 вказаного Закону встановлено, що усім суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Гусаров К.В. (НЮАУ).

інтересів незалежним і неупередженим судом, утвореним відповідно до закону. Проте, проведена правова реформа, яка зняла обмеження на підвідомчість справ судам, не вирішила проблем, пов'язаних з розмежуванням предметів відання, а навпаки, ускладнила їх.

Проблеми підвідомчості та застосування окремих її критеріїв у правозастосовчій практиці на сучасному етапі займалися такі відомі вчені, як В.В. Комаров, І.В. Решетнікова, В.В. Ярков та ін. Метою даної статті є аналіз законодавства та судової практики з приводу вдосконалення критеріїв підвідомчості при визначенні юрисдикції того чи іншого судового органу.

Постановка викладених в цій роботі проблем та їх зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями полягає у тому, що після прийняття Конституції України процесуальний інститут підвідомчості набув у деякій мірі іншу інтерпретацію: на сьогодні підвідомчість доцільно розглядати не як інститут, що розмежує сферу діяльності різноманітних юрисдикційних органів, а в якості категорії, за допомогою котрої можна визначити компетенцію суду тієї чи іншої юрисдикції щодо розгляду конкретної юридичної справи. Слід звернути увагу на відсутність в законодавстві чітко визначених підходів щодо розмежування юрисдикції господарських, цивільних та адміністративних судів. Саме ці, не вирішені раніше частини вище вказаної загальної проблеми, зумовили автора підготувати дану статтю, яка, крім дослідження законодавства та літературних джерел, містить і матеріали власного практичного напрацювання під час роботи на посаді судді господарського суду Харківської області.

К.А. Чудиновських правий, коли відзначає, що зняття обмежень на судову підвідомчість не тільки не вирішило проблем, пов'язаних з розмежуванням предметів компетенції кожного юрисдикційного органу, але, навпаки, збільшило їх кількість. Суттєва складність та різний характер правовідносин, з яких виникають суперечливі ситуації, є об'єктивними чинниками, що обумовили існування розгалуженої системи органів цивільної юрисдикції. Можливість вирішення правових спорів декількома судовими органами у багатьох випадках складає певні перепони перед особою, яка зацікавлена в захисті своїх прав та законних інтересів, в реалізації передбаченого Конституцією права на судовий захист [2, с.6-7].

На сьогодні зберігається можливість вирішення справ несудовими органами та посадовими особами. Стаття 17 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК), який набрав чинності 01.01.2004 року, передбачає захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування [3]. Захист цивільних прав відповідно до статті 18 ЦК можливий також нотаріусами, шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі. В зв'язку з цим, актуальність та значимість питань підвідомчості не втрачається, а навпаки, ускладнюється. Все це потребує продовження досліджень підвідомчості, з урахуванням змін що відбулися з прийняттям Конституції України, реформи права і судової системи України.

Підвідомчість справ тим або іншим органам встановлюється процесуальними кодексами та законами, в яких

закріплюються загальні правила та окремі виключення з них. За допомогою цих правил вирішується, в кожному конкретному випадку, питання про те, який орган уповноважений вирішувати справу, тобто розмежується підвідомчість справ загальним судам, спеціалізованим судам (до якого відноситься і господарський суд), третейським судам та іншим органам, які мають відповідні юрисдикційні повноваження.

В юридичній літературі вченими та практиками-правознавцями підвідомчість господарських спорів господарським судам і відмежування її від підвідомчості інших юрисдикційних органів визначається на підставі правових ознак (критеріїв). В одних джерелах такими ознаками визначені характер спірних правовідносин, суб'єктний склад, місцезнаходження суб'єктів [4, с.47; 5, с.76]. Інші вчені, поряд з характером спірних правовідносин та суб'єктним складом, до критеріїв відносять також спірність або безспірність права, наявність договору між сторонами, характер правового акту (носить він нормативний чи ненормативний характер), а також орган, який прийняв нормативний акт [6, с.76].

Верховний суд України та Вищий арбітражний суд України свого часу виходили тільки із суб'єктного складу учасників спору. Так, відповідно до спільного листа № 01-8/518а від 20.07.1995 року було роз'яснено, що за загальним правилом підвідомчість цивільних справ та господарських спорів визначається законодавчими актами України. Однак, у випадках, коли в законодавчих актах підвідомчість спорів визначена нечітко, слід виходити із суб'єктного складу учасників спору [7, с.79].

Аналіз судової практики Верховного суду України за останні роки свідчить про те, що у разі виникнення колізій між предметним (характер спірних правовідносин) та суб'єктним критерієм розмежування повноважень загального та господарського суду, Верховний суд України надає перевагу предметному критерію, тобто характеру спірних правовідносин. Така позиція Верховного суду України знайшла своє закріплення в Постановках: від 29.10.2001 року по справі № 8615-2/9/409С; від 29.10.2002 року по справі № 3-1169к02/24/15; від 06.07.2004 року по справі № 3/104-26/151 [8, с.104-108].

Вищий господарський суд України в останніх своїх роз'ясненнях вказує на наступне: якщо в законодавчому акті підвідомчість спорів визначена альтернативно (цивільному або господарському суду), чи сказано про вирішення спору в судовому порядку, господарському суду слід виходити з суб'єктного складу учасників спору та характеру правовідносин, що визначені ГПК. При цьому необхідно мати на увазі, що у відповідності зі статтею 26 Цивільного процесуального кодексу України при об'єднанні кількох зв'язаних між собою вимог, з яких одні підвідомчі суду, а інші - господарському суду, всі вимоги підлягають розглядові в суді, незалежно від статусу учасників спору [9, с.38-46].

На нашу думку, при вирішенні питання про віднесення справ до підвідомчості господарському суду повинно враховуватись два критерії в сукупності (суб'єкти спору та характер спору). При відсутності будь якого із них, справа підлягає розглядові в цивільному суді, якщо тільки спеціальними нормами вона не віднесена до підвідомчості

господарських судів.

З огляду на вказане, практичний інтерес має справа, яка розглядалася в господарському суді Харківської області за позовом Харківського обласного управління юстиції до громадської організації Асоціація "Альманар" про примусовий її розпуск [10]. Суд першої інстанції, розглядаючи справу, припинив провадження у справі на підставі п.1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України, посилаючись на те, що характер спірних правовідносин, який виник між сторонами, не є господарським. Суд апеляційної інстанції не погодився з висновком суду першої інстанції, скасувавши ухвалу, направив справу для розгляду в суд першої інстанції. Суд апеляційної інстанції виходив із суб'єктного складу учасників судового процесу. Аналіз судової практики господарських судів свідчить про те, що позовні заяви про примусовий розпуск громадської організації приймаються до провадження та розглядаються по суті [11, с.21].

Проте, формування такої судової практики при розгляді спорів про примусовий розпуск громадської організації, виходячи лише із суб'єктного критерію, та без врахування характеру спірних правовідносин і інших особливостей, нами ставиться під сумнів.

Громадські організації створені та діють на підставі Конституції України, Закону України "Про об'єднання громадян" [12], інших законодавчих актів України. Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України "Про об'єднання громадян", об'єднання громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів, для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Статтею 3 вказаного Закону визначено, що громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Згідно з ч.2 статті 12 Закону членами громадських організацій, крім молодіжних та дитячих, можуть бути особи, які досягли 14 років.

Таким чином, членами громадської організації є фізичні особи, які добровільно об'єдналися для захисту своїх законних прав і свобод. Рішення суду про ліквідацію громадської організації, шляхом примусового розпуску в порядку, встановленому Законом України "Про об'єднання громадян", може вплинути на права та охоронювані законом інтереси громадян – членів громадської організації, яку ліквідують, і вони будуть позбавлені свого конституційного права на участь в її діяльності для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Проте, господарське процесуальне законодавство не надає процесуальній можливості вступити цим громадянам у справу, як третім особам, або залучити їх до участі у справі за ініціативою суду для реалізації прав, передбачених законодавчими актами України, у тому числі і прав, наданих статтею 22 та статтею 27 Господарського процесуального кодексу України.

Відповідно до частини 3 статті 22 Закону України "Про судоустрій України", місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають з господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підвідомчості. Статтею 4-1 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що госпо-

дарські спори вирішуються у порядку позовного провадження, передбаченого цим Кодексом, а також розглядаються справи про банкрутство. Сторонами в судовому процесі, при здійсненні господарського судочинства, відповідно до статті 22 Господарського процесуального кодексу України, є позивачі та відповідачі, які вказані в статті 1 зазначеного Кодексу.

Із змісту частини 1 та 2 статті 1 Господарського процесуального кодексу України випливає, що у випадках, передбачених законодавчими актами України, право звертатися до господарського суду, згідно зі встановленою підвідомчістю господарських справ, мають державні та інші органи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

Аналіз приписів зазначених правових норм дає підстави дійти висновку, що господарським судам України підвідомчі справи по спорам, які виникли між суб'єктами, вказаними в статті 1 ППК, і носять господарський характер спірних правовідносин, або коли вирішення спору господарським судом прямо віднесено законодавством України.

Стаття 32 Закону України "Про об'єднання громадян", яка регулює порядок та підстави ліквідації об'єднання громадян шляхом примусового розпуску, містить загальне правило, відповідно до якого, за поданням легалізуючого органу або прокурора, рішенням суду об'єднання громадян примусово розпускається (ліквідується). При цьому вказана норма не визначає, яким саме судом приймається рішення. Питання про підвідомчість такої справи загальному суду або господарському суду повинно вирішуватися з урахуванням як суб'єктного складу, так і характеру спірних правовідносин.

На підставі вищевикладеного, вважаємо, що в розумінні статті 32 Закону України "Про об'єднання громадян", питання про примусовий розпуск (ліквідацію) громадського об'єднання підвідомче цивільному суду, а не господарському. Крім того, підтвердженням того, що ця справа не підлягає розгляду в господарських судах України є також те, що відповідно до статті 32 названого Закону, суд, одночасно з примусовим розпуском, повинен вирішити питання про припинення випуску друкованого засобу масової інформації об'єднання громадян, яке примусово розпускається. Однак, відповідно до спільного листа Верховного Суду України та Вищого арбітражного суду України від 20.07.1995 року № 01-8/518а [7, с.79], питання про припинення випуску друкованого засобу масової інформації вирішується загальним судом, а не господарським.

З набранням чинності з 01.01.2004 року Цивільного та Господарського [13] кодексів України, в судовій практиці все частіше стали виникати питання щодо підвідомчості справ.

Так, до господарського суду Харківської області з позовною заявою звернулося Управління комунального майна та приватизації Харківської міської ради щодо Державної податкової інспекції в Орджонікідзевському районі м. Харкова, в якій позивач просив визнати будинок № 5 в сел. Плиткове м. Харкова безхазяйним та зобов'язати відповідача передати його у комунальну власність територіальної громади м. Харкова. При цьому, позивач в обґрунтування позову посилався на статтю 335 Цивільного кодексу України. Господарський суд ухвалою

припинив провадження у справі на підставі п.1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України [14]. Вважаємо, що такий висновок суду відповідає як нормам матеріального, так і процесуального права і є цілком обґрунтованим з нижчевикладених підстав.

Відповідно до статті 335 Цивільного кодексу України, безхазяйною є річ, яка не має власника або власник якої невідомий. Безхазяйні нерухомі речі беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою органу місцевого самоврядування, на території якого вони розміщені. Після спливу одного року зі дня взяття на облік безхазяйної нерухомої речі, вона, за заявою органу, уповноваженого управляти майном відповідної територіальної громади, може бути передана за рішенням суду у комунальну власність.

Аналіз вказаної норми дає підстави стверджувати, що, оскільки критерієм віднесення речі до безхазяйної є відсутність власника або він не відомий, тобто відсутня особа, яка претендує або може претендувати на спірне майно, то питання про передачу майна територіальній громаді підлягає розгляду судом по заяві органу, вказаного в статті 335 ЦК України, без участі відповідачів по справі. Тобто, в такому випадку судом встановлюються юридичні факти та приймається рішення про передачу безхазяйного майна в комунальну власність.

Стаття 335 Цивільного кодексу України не вказує, який суд розглядає заяву - цивільний чи господарський. В цьому випадку також слід виходити із загальних правил підвідомчості справ господарському суду. Відповідно до статті 335 Цивільного кодексу України, при вирішенні питання про передачу безхазяйного майна до територіальної громади відсутній власник або він не відомий. Також слід враховувати, що у подібних випадках відсутня особа, яка порушила права та охоронювані законом інтереси позивача. Тому така справа, на нашу думку, підлягає розглядові в порядку цивільного, а не господарського судочинства й з тієї причини, що у теперішній час факти, які мають юридичне значення, розглядаються в порядку окремого провадження цивільного судочинства. У господарському судочинстві зараз існує тільки позовне провадження та провадження у справах про банкрутство, де є дві сторони (позивач та відповідач) з власною юридичною заінтересованістю у справі. А можливість розгляду справи, де приймає участь тільки одна сторона, передбачається, як зазначалось, нормами Цивільного процесуального Кодексу, що регулюють окреме провадження.

Як загальний підсумок необхідно зазначити, що для врегулювання спірних питань щодо підвідомчості справ господарському суду при прийнятті нового Господарського процесуального кодексу слід передбачити норму, яка

б визначила критерії підвідомчості справ господарському суду у разі, коли в законодавчому акті підвідомчість спорів визначена альтернативно або нечітко.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про судоустрій України" від 07.02.2002 р., № 3018-III // Офіційний вісник України. - 2002. - № 10. - Ст.441.
2. Чудиновских К.А. Подведомственность в системе гражданского и арбитражного процессуального права. - СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2004. - 306 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 435-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11. - Ст.461.
4. Притика Д.М., Тітов М.І., Гайворонський В.М. та ін. Господарський процесуальний кодекс України: Наук.-практ. коментар. - Харків: Консум, 2002. - 320 с.
5. Комментарий к арбитражно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) /Под ред. Г.А. Жилина. - М.: ТК Велби, 2003. - 840 с.
6. Решетникова И.В., Ярков В.В. Гражданское право и гражданский процесс в современной России. - М.: Изд-во НОРМА, 1999. - 312 с.
7. Лист Верховного Суду та Вищого Арбітражного Суду України від 20.07.1995 р., № 01-8/518а // Право і практика. - 2003. - № 17. - С.79.
8. Постанова Верховного Суду України від 29.10.2002 р. у справі № 8615-2/9/409С // Вісник господарського судочинства України. - 2004. - № 3. - С.104-106.
9. Роз'яснення Президії Вищого господарського суду України від 08.02.1996 р., № 02-5/62 "Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам" в редакції від 10.02.2004 р. // Вісник господарського судочинства України. - 2004. - № 2. - С.38-46.
10. Архів господарського суду Харківської області. - Справа № 11/47-04. - 154 с.
11. Постанова Київського апеляційного та господарського суду від 13.01.2004 р. по справі № 3/701 // Юридична газета. - 21.04.2004. - № 8.
12. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р., № 2460-XII // ВВР України. - 1992. - № 34. - Ст.504.
13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р., № 436-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11. - Ст.462.
14. Архів господарського суду Харківської області. - Справа № 11/212-04. - 68 с.

Надійшла до редколегії 15.04.2005

ЧЕРЛЕНЯК Н.И. ПРИМЕНЕНИЕ КРИТЕРИЕВ ПОДВЕДОМСТВЕННОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ДЕЛ В СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ

Рассматриваются проблемы применения критериев подведомственности хозяйственными судами Украины, предлагаются пути усовершенствования процессуального законодательства.

SHERLENYAK M.I. APPLICATION CRITERIA OF JURISDICTION ECONOMIC AFFAIRS IN JUDICIARY PRACTICE

Problems of application of criteria of jurisdiction are considered by economic courts of Ukraine, ways of improvement of the remedial legislation are offered.